

Η Ευρωπαϊκή Οδηγία 2024/1203 σχετικά με την προστασία του περιβάλλοντος μέσω του ποινικού δικαίου

Βασίλειος Γεραπετρίτης

Δικηγόρος, ΜΔΕ Ποινικού Δικαίου και Ποινικής Δικονομίας, Νομική Σχολή ΕΚΠΑ

Returning Life / Tapas Das / The Artling

Ι. Εισαγωγικές παρατηρήσεις: το προϊσχύσαν κανονιστικό πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την ποινική προστασία του περιβάλλοντος

Η ποινική προστασία του περιβάλλοντος σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης (εφεξής: ΕΕ) επιτεύχθηκε για σειρά ετών επί τη βάσει δύο κύριων νομοθετικών κειμένων.¹

Το πρώτο εξ αυτών ήταν η Οδηγία 2008/99/ΕΚ, η οποία αποσκοπούσε στο να τεθούν τα θεμέλια για ένα κοινό ελάχιστο πλαίσιο ποινικών αδικημάτων με αποτελεσματικές κυρώσεις σε ευρωπαϊ-

1. Τα οποία συνιστούν απόρροια της αναποτελεσματικότητας της κλασικής οδού του διεθνούς δικαίου και δη των διεθνών συμβάσεων –ιδίως εν προκειμένω της Σύμβασης για την προστασία του περιβάλλοντος μέσω του ποινικού δικαίου (Στρασβούργο, 4 Νοεμβρίου 1998)– να αντιμετωπίσουν επαρκώς το πρόβλημα της περιβαλλοντικής εγκληματικότητας.

ικό επίπεδο.² Η παραγωγή του εν λόγω δευτερογενούς ευρωπαϊκού δικαίου, μάλιστα, συντελέστηκε κατόπιν της απόφασης του Δικαστηρίου Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων με την οποία η αρχική Απόφαση-Πλαίσιο 2003/80/ΔΕΥ (εκδοθείσα με βάση τον τότε τρίτο πυλώνα, ήτοι τη Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση) ακυρώθηκε σε συνέχεια της προσφυγής της Επιτροπής με την αιτιολογία ότι έπρεπε να επιλεγεί νομοθετικό μέσο του πρώτου πυλώνα.³ Παράλληλα, ωστόσο, αναγνωρίστηκε η δυνατότητα του κοινοτικού νομοθέτη να λαμβάνει μέτρα σχετικά με το ποινικό δίκαιο των κρατών μελών, τα οποία ο νομοθέτης θεωρεί ότι είναι αναγκαία για να εξασφαλιστεί η πλήρης αποτελεσματικότητα των κανόνων που θεσπίζει στον τομέα της προστασίας του περιβάλλοντος.⁴ Κατόπιν αυτής της εξέλιξης, η Επιτροπή απέσυρε την πρόταση που είχε υποβάλει το 2001 και υπέβαλε νέα, βάσει της οποίας εκδόθηκε εντέλει η βασική Οδηγία 2008/99/ΕΚ.

Το δεύτερο εξ αυτών ήταν η Οδηγία 2009/123/ΕΚ ειδικώς στο πεδίο της θαλάσσιας ρύπανσης, ως προς την οποία το διαδικαστικό ιστορικό είναι παρόμοιο. Συγκεκριμένα, παρότι αρχικά επιχειρήθηκε ένας συνδυασμός Οδηγίας και Απόφασης-Πλαισίου (2005/35/ΕΚ και 2005/667/ΔΕΥ αντίστοιχα), το ΔΕΚ ακύρωσε συνολικά την Απόφαση-Πλαίσιο 2005/667/ΔΕΥ, υπογραμμίζοντας ότι η ποινική αρμοδιότητα της Κοινότητας πρέπει να ασκείται αποκλειστικά μέσω Οδηγιών, περιοριζόμενη στον προσδιορισμό των αξιόποινων συμπεριφορών.⁵ Ως εκ τούτου, η Επιτροπή προχώρησε στην τροποποίηση του υφιστάμενου πλαισίου και συγκεκριμένα της αρχικής Οδηγίας 2005/35/ΕΚ με την Οδηγία 2009/123/ΕΚ σχετικά με τη ρύπανση από τα πλοία, ενισχύοντας τους μηχανισμούς καταστολής της θαλάσσιας ρύπανσης.⁶

Η Ελλάδα ολοκλήρωσε την εναρμόνιση της εθνικής νομοθεσίας με τις ανωτέρω ευρωπαϊκές επιταγές το 2012, μέσω των Ν. 4042/2012 και 4037/2012, οι οποίοι ενσωμάτωσαν τις αντίστοιχες Οδηγίες για τη γενική και τη θαλάσσια περιβαλλοντική προστασία, αντιστοίχως. Κατ' αποτέλεσμα, το ισχύον παρ' ημίν νομοθετικό πλαίσιο ποινικής προστασίας του περιβάλλοντος συναπαρτίζεται αφενός από το ά. 28 Ν. 1650/1986, όπως αυτό συμπληρώνεται από το ά. 3 Ν. 4042/2012, για τη γενική προστασία του περιβάλλοντος και αφετέρου από τα ά. 13 Ν. 743/1977, 14 Ν. 3199/2003 και 6 Ν. 4037/2012 για την ειδικότερη προστασία του θαλάσσιου περιβάλλοντος και των υδάτων.

2. Βλ. προοίμιο της Οδηγίας 2008/99/ΕΚ της 19ης Νοεμβρίου 2008 σχετικά με την προστασία του περιβάλλοντος μέσω του ποινικού δικαίου.

3. Βλ. ΔΕΚ, απόφαση (τμήμα μείζονος συνθέσεως) της 13ης Σεπτεμβρίου 2005 (υπόθεση C-176/03), βλ. σκ. 51-53.

4. Βλ. ΔΕΚ, απόφαση (τμήμα μείζονος συνθέσεως) της 13ης Σεπτεμβρίου 2005 (υπόθεση C-176/03), βλ. σκ. 41, 42, 47, 48.

5. Βλ. ΔΕΚ, απόφαση (τμήμα μείζονος συνθέσεως) της 23ης Οκτωβρίου 2007 (υπόθεση C-440/05), βλ. σκ. 69-71.

6. Βλ. προοίμιο της Οδηγίας 2009/123/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 21ης Οκτωβρίου 2009, για τροποποίηση της οδηγίας 2005/35/ΕΚ σχετικά με τη ρύπανση από τα πλοία και τη θέσπιση κυρώσεων για παραβάσεις.

Ως προς τη μεν γενική προστασία του περιβάλλοντος, ο Νόμος 4042/2012 επέφερε ουσιώδεις αλλαγές στη διάταξη του ά. 28 του Νόμου 1650/1986, με χαρακτηριστικά παραδείγματα την αυστηροποίηση των ποινικών κυρώσεων και την εισαγωγή νέων διακεκριμένων παραλλαγών.⁷ Σημειώνεται, πάντως, ότι η ενσωμάτωση του ά. 3 της Οδηγίας 2008/98/EK δεν εισήγαγε εντέλει τα αδικήματα του εν λόγω άρθρου ως αυτοτελείς ειδικές υποστάσεις, παρά μόνον ως «*περιπτώσιολογία πλήρωσης των υποστάσεων του άρθρου 28 Ν. 1650/1986*», ο οποίος κατά τούτο παρέχει ευρύτερη ποινική προστασία από την κατ' ελάχιστον προβλεπόμενη της Οδηγίας 2008/99/EK.⁸ Για τη δε ειδική προστασία του θαλάσσιου περιβάλλοντος γίνεται δεκτό ότι η διάταξη του ά. 6 Ν. 4037/2012 εισάγει ένα ειδικό νομοθετικό καθεστώς και έτσι συνιστά *lex specialis* έναντι των διατάξεων του Ν. 743/1977 και του Ν. 1650/1986, οι οποίες εφαρμόζονται συμπληρωματικά στο μέτρο που οι διατάξεις του Ν. 4037/2012 δεν τυγχάνουν εφαρμογής.⁹

II. Η αναγκαιότητα νομοθετικής μεταρρύθμισης σε ευρωπαϊκό επίπεδο

Ενώ στην ελληνική έννομη τάξη δεν έλαβαν χώρα έκτοτε μεταβολές στο ανωτέρω νομοθετικό πλαίσιο, το κανονιστικό πλαίσιο σε ευρωπαϊκό επίπεδο υπέστη προσφάτως σημαντικές αλλαγές. Η αναγκαιότητα των υπό εξέταση αλλαγών φαίνεται να υπαγορεύθηκε κατά βάση από δύο ομάδες αιτιών.

Σε πραγματολογικό επίπεδο, αποδεικνύεται ανησυχητική όχι μόνον η ποσοτική αύξηση του περιβαλλοντικού εγκλήματος, αλλά κυρίως ο ποιοτικός του μετασχηματισμός σε ένα κατ' εξοχήν διακρατικό και επικερδές έγκλημα. Ειδικότερα, τα εγκλήματα κατά του περιβάλλοντος προσλαμβάνουν όλο και περισσότερο διασυνοριακό χαρακτήρα, με αποτέλεσμα να καθίσταται αναγκαία μια κοινή δράση για την ενίσχυση της καταστολής αυτών των εγκλημάτων.¹⁰ Συγχρόνως, το περιβαλλοντικό έγκλημα αναγνωρίζεται πλέον ως η τέταρτη μεγαλύτερη εγκληματική δραστηριότητα παγκοσμίως: οι οικονομικές απώλειες σε διεθνές επίπεδο είναι τεράστιες, εκτιμώμενες από 91 έως 259 δισεκατομμύρια δολάρια κατ' έτος, με ετήσιο ρυθμό αύξησης 5-7%.¹¹

7. Για πλήρη ανάλυση των τροποποιήσεων που επέφερε ο Ν. 4042/2012, βλ. Παπανοφύτου Α., Ποινικό Δίκαιο του Περιβάλλοντος στην Ελλάδα – Στο πλαίσιο της νομοθετικής πολιτικής της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Νομική Βιβλιοθήκη, 2016, σ. 172 επ.

8. Η ορθή αυτή ερμηνευτική εκδοχή προκρίνεται τόσο λόγω του ίδιου του νομοθετικού κειμένου, ιδίως του ά. 6 παρ. 3 του νόμου αυτού, όσο και της οικείας Αιτιολογικής Έκθεσης, βλ. Μοροζίνη Ι., Περιβάλλον II: ά. 28 Ν. 1650/1986, Δίκαιο και Οικονομία Π. Ν. Σάκκουλας, 2012, σ. 49-50.

9. Βλ. Αιτιολογική Έκθεση Ν. 4037/2012, σ. 2, καθώς και Μοροζίνη Ι., Περιβάλλον III: ά. 13 Ν. 743/1977 ά. 14 Ν. 3199/2003 ά. 6 Ν. 4037/2012, Δίκαιο και Οικονομία Π. Ν. Σάκκουλας, 2012, σ. 40-41.

10. Βλ. προοίμιο της Οδηγίας 2024/1203 της 11ης Απριλίου 2024 σχετικά με την προστασία του περιβάλλοντος μέσω του ποινικού δικαίου και την αντικατάσταση των οδηγιών 2008/99/EK και 2009/123/EK, σκ. 3 και 51.

11. Βλ. Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2020), Έγγραφο εργασίας των υπηρεσιών της Επιτροπής: Αξιολόγηση της οδηγίας 2008/99/EK

Στην ΕΕ, ειδικότερα, το μέγεθος της οικονομικής απώλειας από τις επιμέρους εγκληματικές δραστηριότητες είναι εξίσου συντριπτικό και έχει ως αναπόδραστη συνέπεια τη διόγκωση του αθέμιτου ανταγωνισμού.¹² Επομένως, το υψηλό περιθώριο κέρδους σε συνδυασμό με τον χαμηλό κίνδυνο εντοπισμού καθιστούν την ποινική καταστολή αυτών των δραστηριοτήτων σαφή προτεραιότητα για την ευρωπαϊκή αντεγκληματική πολιτική.

Σε κανονιστικό επίπεδο, αποτελεί κοινή ομολογία ότι η Οδηγία 2008/98/ΕΚ υπήρξε ένα προϊόν ακραιφνούς συμβιβασμού, καθώς ο ενωσιακός νομοθέτης επεδίωξε να μην περιορίσει υπέρμετρα τη διακριτική ευχέρεια των κρατών μελών.¹³ Έτσι, επιλέχθηκε μια ελάχιστη ρυθμιστική παρέμβαση –έκτασης μόλις δέκα άρθρων– η οποία περιόριζε την ποινική καταστολή μόνο σε περιπτώσεις σοβαρής ρύπανσης, εστιάζοντας αποκλειστικά σε πράξεις που προκαλούν ουσιώδη βλάβη στο περιβάλλον, εφόσον αυτές τελούνται με δόλο ή τουλάχιστον από βαριά αμέλεια.¹⁴

Παρά το γεγονός ότι τα κράτη μέλη προχώρησαν σε μια τυπικά ορθή ενσωμάτωση της Οδηγίας, στην πράξη παρατηρήθηκαν σημαντικές αποκλίσεις σε τρεις κεντρικούς άξονες: στον προσδιορισμό των αξιόποινων πράξεων, στο καθεστώς ευθύνης των νομικών προσώπων –όπου επιλέχθηκαν ποινικές, διοικητικές ή μεικτές λύσεις– και κυρίως στο ύψος των προβλεπόμενων κυρώσεων.¹⁵ Η απουσία συγκεκριμένων ελάχιστων ή μέγιστων ορίων των ποινών στην Οδηγία 2008/98/ΕΚ, καθώς και η έλλειψη πρόβλεψης για επιβαρυντικές ή ελαφρυντικές περιστάσεις, άφησε το πεδίο ελεύθερο για εξαιρετικά ανομοιογενείς εθνικές ρυθμίσεις, παρά την απαίτηση για κυρώσεις που θα έπρεπε να είναι «αποτελεσματικές, αναλογικές και αποτρεπτικές».¹⁶ Περαιτέρω, η αποτελεσματικότητα της Οδηγίας 2008/98/ΕΚ υπονομεύθηκε από την έλλειψη σαφών ορισμών για κρίσιμες έννοιες. Όροι όπως «ουσιαστική βλάβη» ή «μη αμελητέα ποσότητα» παρέμειναν αδιευκρίνιστοι, με συνέπεια να προκύψουν σημαντικές αποκλίσεις μεταξύ των εθνικών

του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 19ης Νοεμβρίου 2008, σχετικά με την προστασία του περιβάλλοντος μέσω του ποινικού δικαίου, SWD (2020) 259 final, σ. 8.

12. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η παράνομη διακίνηση αποβλήτων, όπου τα ετήσια έσοδα από τα μη επικίνδυνα απόβλητα εκτιμώνται μεταξύ 1,3 και 10,3 δισεκατομμυρίων ευρώ, για τα δε επικίνδυνα απόβλητα από 1,5 έως 1,8 δισεκατομμύρια ευρώ, ενώ επιπλέον η ΕΕ χάνει περίπου 3 δισεκατομμύρια ευρώ ετησίως λόγω της παράνομης υλοτομίας, βλ. Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2021), Τελική έκθεση: Μελέτη για την υποστήριξη της εκτίμησης επιπτώσεων της οδηγίας 2008/99/ΕΚ σχετικά με την προστασία του περιβάλλοντος μέσω του ποινικού δικαίου, σ. 16, 86.

13. Βλ. *Perrone D.*, From a “Minimalist” to a “Holistic” Approach to the Protection of the Environment Through Criminal Law: The Directive 2024/1203/EC as a Turning Point, *EuCLR* 14, 3/2024, σ. 347.

14. Βλ. ά. 3 της Οδηγίας 2008/99/ΕΚ της 19ης Νοεμβρίου 2008 σχετικά με την προστασία του περιβάλλοντος μέσω του ποινικού δικαίου.

15. Βλ. Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2020), Έγγραφο εργασίας των υπηρεσιών της Επιτροπής: Αξιολόγηση της οδηγίας 2008/99/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 19ης Νοεμβρίου 2008, σχετικά με την προστασία του περιβάλλοντος μέσω του ποινικού δικαίου, SWD (2020) 259 final, σ. 35.

16. Ό. π.

εννόμων τάξεων.¹⁷ Επιπλέον, η κλιματική κρίση ανέδειξε την ανεπάρκεια του μοντέλου που τιμωρεί μόνο την επελθούσα ζημία, και ως εκ τούτου πολλά κράτη μέλη έκριναν απαραίτητο να επεκτείνουν την προστασία σε προγενέστερο στάδιο, υιοθετώντας αδικήματα διακινδύνευσης.¹⁸

Αυτή η ανομοιογένεια στη μεταφορά των υποκειμενικών και αντικειμενικών στοιχείων των υπό μεταφορά εγκλημάτων δημιούργησε ένα κατακερματισμένο κανονιστικό πλαίσιο, έτσι ώστε η ηθελημένη ασάφεια των διατάξεων, που αρχικά αποσκοπούσε στην ευελιξία των κρατών μελών, να καταλήξει στη μη συνεκτική μεταφορά τους στις εθνικές έννομες τάξεις.¹⁹ Με αυτό τον τρόπο, όμως, δημιουργούνται «ασφαλή καταφύγια»²⁰ για τους περιβαλλοντικούς εγκληματίες, οι οποίοι εκμεταλλεύονται τις σημαντικές αποκλίσεις μεταξύ των εθνικών νομοθεσιών, επιλέγοντας να δραστηριοποιηθούν σε κράτη μέλη όπου ο κίνδυνος δίωξης είναι χαμηλότερος ή οι προβλεπόμενες ποινές λιγότερο αυστηρές.

III. Η υιοθέτηση και η στοχοθεσία της νέας Ευρωπαϊκής Οδηγίας 2024/1203

Υπό τα ανωτέρω δεδομένα εκκίνησε η διαδικασία αναθεώρησης του ευρωπαϊκού κανονιστικού πλαισίου για την ποινική προστασία του περιβάλλοντος. Αναλυτικότερα, η υιοθέτηση της νέας Οδηγίας ακολούθησε τη συνήθη νομοθετική διαδικασία, με αφετηρία την πρόταση που

17. Ενδεικτικό της ασάφειας αυτής είναι ο τρόπος με τον οποίο τα κράτη μέλη προσδιόρισαν την ένταση της περιβαλλοντικής προσβολής: α) η Γερμανία και η Ιταλία υιοθέτησαν μια σχεδόν αυτολεξεί μεταφορά της Οδηγίας, αφήνοντας στη νομολογία το βάρος οριοθέτησης για το ποινικά κολάσιμο της πράξης, β) η Αυστρία επέλεξε ένα οικονομικό κριτήριο (ά. 181 Αυστριακού ΠΚ), ορίζοντας ως «ουσιαστική» τη βλάβη που απαιτεί κόστος αποκατάστασης άνω των 50.000 ευρώ, ενώ γ) η Γαλλία εισήγαγε το κριτήριο της διάρκειας, θεωρώντας –στο πλαίσιο του αδικήματος της «οικοκτονίας» (ά. L231-3 Γαλλικού ΠΚ)– ως ουσιώδη τη βλάβη που αναμένεται να διαρκέσει τουλάχιστον επτά έτη, βλ. *Perrone D.*, ό. π., σ. 348-349. Το παράδειγμα αυτό αντικατοπτρίζει με ενάργεια τις στρατηγικές που ακολούθησαν εν γένει οι εθνικοί νομοθέτες κατά την ενσωμάτωση των αόριστων νομικών εννοιών: α) πιστή μεταφορά και εξειδίκευση από τις δικαστικές αρχές, β) παράλειψη ενσωμάτωσης και δι- ακριτική ευχέρεια της δικαιοσύνης την κρίση για το αν μια πράξη είναι αρκετά σοβαρή ώστε να διωχθεί ποινικά, καθώς και γ) ακριβής προσδιορισμός (με τις ερμηνείες που δόθηκαν να διαφέρουν ριζικά από κράτος σε κράτος), βλ. Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2020), Έγγραφο εργασίας των υπηρεσιών της Επιτροπής: Αξιολόγηση της οδηγίας 2008/99/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 19ης Νοεμβρίου 2008, σχετικά με την προστασία του περιβάλλοντος μέσω του ποινικού δικαίου, SWD (2020) 259 final, σ. 35.

18. Βλ. *Perrone D.*, ό. π., σ. 349-350.

19. Βλ. Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2020), Έγγραφο εργασίας των υπηρεσιών της Επιτροπής: Αξιολόγηση της οδηγίας 2008/99/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 19ης Νοεμβρίου 2008, σχετικά με την προστασία του περιβάλλοντος μέσω του ποινικού δικαίου, SWD (2020) 259 final, σ. 43.

20. Βλ. Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2020), Έγγραφο εργασίας των υπηρεσιών της Επιτροπής: Αξιολόγηση της οδηγίας 2008/99/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 19ης Νοεμβρίου 2008, σχετικά με την προστασία του περιβάλλοντος μέσω του ποινικού δικαίου, SWD (2020) 259 final, σ. 40-42.

The Krank, Footprint (2022)

υπέβαλε η Ευρωπαϊκή Επιτροπή στα τέλη του 2021.²¹ Το Συμβούλιο διαμόρφωσε τη γενική του προσέγγιση επί του σχεδίου τον Δεκέμβριο του 2022, ενώ το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο οριστικοποίησε τη δική του θέση τον Απρίλιο του 2023. Οι διαβουλεύσεις εκκίνησαν τον Μάιο του 2023 και καρποφόρησαν τον Νοέμβριο του ίδιου έτους με την επίτευξη πολιτικής συμφωνίας. Η συμφωνία επικυρώθηκε επισήμως από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο στις 27 Φεβρουαρίου 2024 με ευρεία πλειοψηφία (499 ψήφοι υπέρ), ενώ το Συμβούλιο έδωσε την τελική του έγκριση τον Μάρτιο του 2024. Η διαδικασία ολοκληρώθηκε με τη δημοσίευση του κειμένου στην Επίσημη Εφημερίδα της ΕΕ στις 30 Απριλίου 2024.²²

Η νομική βάση της καινούργιας Οδηγίας έγκειται στο ά. 83 παρ. 2 της ΣΛΕΕ, το οποίο επιτρέπει στον ενωσιακό νομοθέτη να θεσπίζει ελάχιστους κανόνες για τον ορισμό των ποινικών αδικημάτων και των κυρώσεων. Η δυνατότητα αυτή παρέχεται όταν η προσέγγιση των εθνικών ποινικών νομοθεσιών κρίνεται αναγκαία για την εξασφάλιση της αποτελεσματικής εφαρμογής μιας ενωσιακής πολιτικής, όπως εν προκειμένω για την προστασία του περιβάλλοντος.²³ Συνεπώς, η νομική θεμελίωση της ποινικής περιβαλλοντικής προστασίας στην ΕΕ μεταβλήθηκε ριζικά μετά τη Συνθήκη της Λισσαβόνας και συντελείται αποκλειστικά με την έκδοση οδηγιών ποινικού περι-

21. Βλ. Πρόταση Οδηγίας του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου για την προστασία του περιβάλλοντος μέσω του ποινικού δικαίου και την αντικατάσταση της οδηγίας 2008/99/EK, COM/2021/851 final.

22. Βλ. σύνοψη της νομοθετικής διαδικασίας, σε *Αναστασόπουλο Γ.*, Η Οδηγία 2024/1203/ΕΕ σχετικά με την προστασία του περιβάλλοντος μέσω του ποινικού δικαίου και την αντικατάσταση των Οδηγιών 2008/99/EK και 2009/123/EK: Μια κριτική προσέγγιση, *Ελληνική Επιθεώρηση Ευρωπαϊκού Δικαίου*, Τόμος 44 [4/2024], σ. 501-502.

23. Βλ. *Μυλωνόπουλο Χ.*, *Διεθνές και Ευρωπαϊκό Ποινικό Δίκαιο*, Νομική Βιβλιοθήκη, 2021, σ. 425.

εχομένου, οι διατάξεις των οποίων επιτελούν λειτουργία ειδικής υποστάσεως και, συνακόλουθα, τη σύμφυτη με αυτή εγγυητική λειτουργία.²⁴

Καθίσταται, ως εκ τούτου, πρόδηλο ότι η εναρμόνιση των εθνικών νομοθεσιών για την ποινική προστασία του περιβάλλοντος συνιστά το κεντρικό ζητούμενο.²⁵ Ειδικότερα, η καινούργια Οδηγία θεσπίστηκε, πρώτον, για να εξάλειφθεί ο ανωτέρω κανονιστικός κατακερματισμός που επικράτησε σε συνέχεια της διαφοροποιημένης ενσωμάτωσης της προηγούμενης Οδηγίας σε κάθε κράτος μέλος. Έτσι, η καινούργια Οδηγία διαλαμβάνει ένα τριπλό κανονιστικό στόχο: α) αποσαφήνιση των όρων που χρησιμοποιούνται στους ορισμούς των περιβαλλοντικών εγκλημάτων και αφήνουν υπερβολικά μεγάλο περιθώριο ερμηνείας (λ.χ. «ουσιαστική βλάβη»), β) συμπίληψη νέων μορφών περιβαλλοντικού εγκλήματος, καθώς και γ) προσδιορισμό του είδους και του επιπέδου των κυρώσεων για το περιβαλλοντικό έγκλημα.²⁶

Δεύτερον, η καινούργια Οδηγία θεσπίστηκε επίσης για να καταπολεμηθεί η κατά τα ανωτέρω σύγχρονη πραγματικότητα του περιβαλλοντικού εγκλήματος ως διασυνοριακού φαινομένου που χρήζει αποτελεσματικότερης δίωξης. Κατά τούτο, η καινούργια Οδηγία διαλαμβάνει εξίσου ένα τριπλό στρατηγικό στόχο: α) ενίσχυση της διασυνοριακής έρευνας και δίωξης, β) βελτίωση της τεκμηριωμένης λήψης αποφάσεων σχετικά με το περιβαλλοντικό έγκλημα μέσω της βελτιωμένης συλλογής και διάδοσης στατιστικών δεδομένων, καθώς και γ) βελτίωση της αποτελεσματικότητας των εθνικών διαδικασιών επιβολής του νόμου.²⁷

Εξάλλου, η τάση για πληρέστερη ποινικοποίηση και αποτελεσματικότερη δίωξη του περιβαλλοντικού εγκλήματος συνάδει με τις γενικότερες νομοθετικές εξελίξεις σε διεθνές επίπεδο. Ενδεικτικό είναι ότι η έννοια της «οικοκτονίας» (*ecocide*),²⁸ που επιχειρείται να ενταχθεί ως πέμπτο διεθνές έγκλημα στο Καταστατικό της Ρώμης του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου,²⁹ αποτέλεσε το εννοιολογικό υπόβαθρο για την εισαγωγή των διακεκριμένων παραλλαγών στο ά. 3 παρ. 3 της νέας Οδηγίας 2024/1203.³⁰ Παράλληλα, το Συμβούλιο της Ευρώπης προχώρησε

24. Βλ. *Μοροζίνη Ι.*, Περιβάλλον Ι: Εισαγωγικές παρατηρήσεις στις ποινικές διατάξεις για την προστασία του περιβάλλοντος, Δίκαιο και Οικονομία Π.Ν. Σάκκουλας, 2012, σ. 36.

25. Βλ. *Boes V.-C./Runge J.*, Die neue EU-Richtlinie 2024/1203 zur Bekämpfung von Umweltkriminalität, NuR (2025) 47, σ. 654.

26. Βλ. Αιτιολογική Έκθεση Πρότασης Οδηγίας του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου για την προστασία του περιβάλλοντος μέσω του ποινικού δικαίου και την αντικατάσταση της οδηγίας 2008/99/EK, COM/2021/851 final, σ. 13-15.

27. Ο. π.

28. Βλ. *Φουσκαρίνη Γ.*, Αναφορά στο Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο για την οικολογική καταστροφή του δάσους του Αμαζονίου, Art of Crime 14/2024, σ. 157-163.

29. Βλ. *Boes V.-C./Runge J.*, ό. π.

30. Βλ. προοίμιο της Οδηγίας 2024/1203 της 11ης Απριλίου 2024 σχετικά με την προστασία του περιβάλλοντος μέσω του

σε μια ιστορική επικαιροποίηση του ρυθμιστικού του πλαισίου, αντικαθιστώντας τη Σύμβαση για την προστασία του περιβάλλοντος μέσω του ποινικού δικαίου (Στρασβούργο, 4 Νοεμβρίου 1998) με ένα σύγχρονο εργαλείο διεθνούς δικαίου. Η νέα «Σύμβαση για την Προστασία του Περιβάλλοντος μέσω του Ποινικού Δικαίου» υιοθετήθηκε επίσημα από την Επιτροπή Υπουργών στις 14 Μαΐου 2025 και άνοιξε για υπογραφή τον Δεκέμβριο του ίδιου έτους.³¹ Η Σύμβαση αυτή εγκαθιδρύει ένα κοινό σύστημα αδικημάτων, κυρώσεων και δικονομικών μηχανισμών, με στόχο την ενίσχυση της πρόληψης και της καταστολής του περιβαλλοντικού εγκλήματος, φιλοδοξώντας να προσδώσει συνοχή στα νομικά συστήματα του Συμβουλίου της Ευρώπης, της ΕΕ και των Ηνωμένων Εθνών.³²

ποινικού δικαίου και την αντικατάσταση των οδηγιών 2008/99/ΕΚ και 2009/123/ΕΚ, σκ. 21.

31. Βλ. Συμβούλιο της Ευρώπης (2025), Σύμβαση για την Προστασία του Περιβάλλοντος μέσω του Ποινικού Δικαίου, Σειρά Συνθηκών αριθ. 232, Βίλνιους/Στρασβούργο.

32. Βλ. *Patient Mpunga-Biayi*, The Council of Europe Convention on the Protection of the Environment through Criminal Law: A normative turning point in European environmental governance, *Environmental Law Review*, 2025, 27 (4), σ. 279-300.

IV. Οι μεταρρυθμίσεις που επιφέρει η νέα Ευρωπαϊκή Οδηγία 2024/1203

Σε συνέχεια της ανωτέρω ανάπτυξης, κρίνεται σκόπιμο να παρουσιασθούν οι καινοτομίες της Οδηγίας 2024/1203 σε δύο κεντρικούς άξονες, ήτοι αφενός τον κανονιστικό άξονα που αφορά τις υποκατηγορίες της τυποποίησης των περιβαλλοντικών αδικημάτων και της αυστηροποίησης των σχετικών ποινικών κυρώσεων, και αφετέρου τον στρατηγικό άξονα της αποτελεσματικότερης δίωξης των εγκλημάτων αυτών.

1. Ο κανονιστικός άξονας

A) Διεύρυνση, διαβάθμιση και συγκεκριμενοποίηση των ειδικών υποστάσεων

αα) Διεύρυνση του καταλόγου των προβλεπόμενων αδικημάτων

Η πρώτη και χαρακτηριστική αλλαγή που επιφέρει η νέα Οδηγία είναι η σημαντική επέκταση του καταλόγου των υπό ποινικοποίηση αδικημάτων. Ενώ το προηγούμενο νομοθετικό πλαίσιο περιόριζε την ποινική προστασία σε μόλις εννέα κατηγορίες αδικημάτων,³³ η νέα Οδηγία περιλαμβάνει πλέον είκοσι κατηγορίες αδικημάτων.³⁴

Ειδικότερα, προστίθενται τα εξής έντεκα αδικήματα: 1. η διάθεση στην αγορά προϊόντος η χρήση του οποίου σε μεγάλη κλίμακα οδηγεί στη διάπραξη περιβαλλοντικών αδικημάτων [στοιχείο β)], 2. η παρασκευή, διάθεση ή χρήση ουσιών που υπόκεινται σε περιορισμούς [στοιχείο γ)], 3. η παρασκευή, διάθεση ή χρήση υδραργύρου και ενώσεων υδραργύρου [στοιχείο δ)], 4. η εκτέλεση έργων χωρίς άδεια δόμησης ή συναφή έγκριση [στοιχείο ε)], 5. η ανακύκλωση πλοίων που δεν συμμορφώνεται με τις απαιτήσεις του Ευρωπαϊκού Κανονισμού 1257/2013 [στοιχείο η)], 6. η ρύπανση από πλοία [στοιχείο θ)], 7. η άντληση υδάτων που προκαλεί σοβαρή ζημία [στοιχείο ι)], 8. η ρύπανση από υπεράκτιες εγκαταστάσεις [στοιχείο ια)], 9. η διάθεση στην αγορά προϊόντων που συνδέονται με την αποψίλωση και την υποβάθμιση των δασών [στοιχείο ιστ)], 10. η εισαγωγή ή διάθεση στην αγορά χωροκατακτητικών ξένων ειδών [στοιχείο ιη)] και 11. η παραγωγή, διάθεση ή χρήση φθοριούχων αερίων του θερμοκηπίου [στοιχείο κ)].

Συνεπώς, τα κράτη μέλη οφείλουν να διασφαλίσουν την ποινικοποίηση δραστηριοτήτων που μέχρι πρότινος διέφευγαν της ποινικής καταστολής, όπως το παράνομο εμπόριο ξυλείας, η παράνομη ανακύκλωση πλοίων και η παράνομη άντληση νερού, καθώς και οι σοβαρές παρα-

33. Στα οποία περιλαμβάνονται τρία αδικήματα σχετικά με τον έλεγχο της ρύπανσης, δύο αδικήματα σχετικά με τη διαχείριση αποβλήτων, τρία αδικήματα κατά της βιοποικιλότητας και ένα αδίκημα σχετικά με τη διαχείριση της ατμοσφαιρικής ρύπανσης.

34. Βλ. ά. 3 παρ. 2 της Οδηγίας 2024/1203 της 11ης Απριλίου 2024 σχετικά με την προστασία του περιβάλλοντος μέσω του ποινικού δικαίου και την αντικατάσταση των οδηγιών 2008/99/EK και 2009/123/EK.

βάσεις που σχετίζονται με τη διαχείριση φθοριούχων αερίων του θερμοκηπίου και τη νομοθεσία της ΕΕ περί χημικών και υδραργύρου, ενώ ιδιαίτερη έμφαση δίνεται πλέον και στην αυστηροποίηση του πλαισίου για την παράνομη διαχείριση επικίνδυνων αποβλήτων.³⁵ Ωστόσο, παρά τη σημαντική διεύρυνση του αριθμού των αδικημάτων, η νέα Οδηγία 2024/1203 δέχεται κριτική ενόψει της δυνατότητας να επεκτείνει ακόμη περισσότερο τον κατάλογο των αδικημάτων, ποινικοποιώντας κι άλλες δραστηριότητες με σοβαρές επιπτώσεις στο περιβάλλον, όπως η λαθραία αλιεία, η απάτη στις αγορές άνθρακα της ΕΕ, το παράνομο εμπόριο γενετικά τροποποιημένων οργανισμών και η απελευθέρωσή τους στο περιβάλλον, καθώς και η πρόκληση δασικών πυρκαγιών.³⁶ Σε κάθε περίπτωση, η νέα Οδηγία χαρακτηρίζεται από έναν δυναμικό χαρακτήρα, καθώς επιβάλλει στην Επιτροπή την τακτική επανεξέταση και επικαιροποίηση του καταλόγου των αδικημάτων, ώστε να ενσωματώνονται νέες μορφές παράνομων συμπεριφορών που προκύπτουν από την εξέλιξη του περιβαλλοντικού δικαίου της ΕΕ.³⁷

Ακόμα, στο πλαίσιο της τυποποίησης των περιβαλλοντικών αδικημάτων παρατηρείται ότι στην πλειοψηφία των διατάξεων διατηρείται ή εισάγεται το πρώτον η διατύπωση «προκαλεί ή ενδέχεται να προκαλέσει» το εκάστοτε αξιόποιο αποτέλεσμα, οπότε και τα σχετικά εγκλήματα χαρακτηρίζονται ως εγκλήματα συγκεκριμένης³⁸ ή δυνητικής διακινδύνευσης.³⁹ Ωστόσο, με την Οδηγία 2024/1203 εισάγονται και εγκλήματα αφηρημένης διακινδύνευσης, στα οποία το αξιόποιο θεμελιώνεται με μόνη την περιγραφόμενη συμπεριφορά λόγω της εγγενούς επικινδυνότητας ορισμένων δραστηριοτήτων.⁴⁰ Ο ενωσιακός νομοθέτης φαίνεται, έτσι, να προσδίδει έναν προληπτικό χαρακτήρα στην ποινική προστασία, κάτι που θεωρείται ότι προσήκει ιδίως σε έννομα αγαθά όπως αυτό του περιβάλλοντος, καθώς διασφαλίζεται ότι η ποινική παρέμβαση δεν θα εκδηλωθεί μόνον αφότου η περιβαλλοντική ζημία έχει ήδη επέλθει, ενώ υπερβαίνονται οι δυσχέρειες που σχετίζονται με την απόδειξη του αιτιώδους συνδέσμου.⁴¹

35. Βλ. Boes V.-C./Runge J., ό. π., σ. 655.

36. Βλ. Pereira R., A Critical Evaluation of the New EU Environmental Crime Directive 2024/1203, 2024, Vol. 19(2), eu-crim, σ. 159.

37. Βλ. προοίμιο της Οδηγίας 2024/1203 της 11ης Απριλίου 2024 σχετικά με την προστασία του περιβάλλοντος μέσω του ποινικού δικαίου και την αντικατάσταση των οδηγιών 2008/99/ΕΚ και 2009/123/ΕΚ, σκ. 24-25.

38. Βλ. Pereira R., ό. π., σ. 159· Αναστασόπουλο Γ., ό. π., σ. 502.

39. Βλ. Perrone D., ό. π., σ. 355.

40. Στην κατηγορία των εγκλημάτων αφηρημένης διακινδύνευσης εμπίπτουν ιδίως η παράνομη μεταφορά αποβλήτων [ά. παρ. 2 στοιχείο ζ)], η ανακύκλωση πλοίων κατά παράβαση των κανονιστικών απαιτήσεων [ά. 3 παρ. 2 στοιχείο η)], καθώς και το παράνομο εμπόριο ουσιών που καταστρέφουν τη στοιβάδα του όζοντος ή φθοριούχων αερίων του θερμοκηπίου [ά. 3 παρ. 2 στοιχείο ιθ) και κ)].

41. Βλ. Pereira R., ό. π., σ. 159.

αβ) Εισαγωγή διακεκριμένης παραλλαγής τω βασικών υποστάσεων

Δεύτερη σημαντική καινοτομία της Οδηγίας 2024/1203 είναι η εισαγωγή της έννοιας του διακεκριμένου αδικήματος (qualified offence), προκειμένου οι ιδιαίτερες καταστροφικές για το περιβάλλον πράξεις να τιμωρούνται αυστηρότερα. Έτσι, προβλέπεται ότι τα κράτη μέλη υπέχουν την υποχρέωση να τιμωρήσουν αυστηρότερα μια εκ των πράξεων του καταλόγου, εάν αυτή προκαλεί:

«α) καταστροφή ή εκτεταμένες και ουσιαστικές βλάβες, που είναι είτε μη αναστρέψιμες είτε μακροχρόνιες, σε οικοσύστημα σημαντικού μεγέθους ή περιβαλλοντικής αξίας, ή σε οικοτόπο εντός προστατευόμενης περιοχής, ή β) εκτεταμένη και ουσιαστική βλάβη, η οποία είναι είτε μη αναστρέψιμη είτε μακροχρόνια, στην ποιότητα του αέρα, του εδάφους ή του νερού. »⁴² Πρόκειται για πράξεις παρόμοιες με την «οικοκτονία», καθώς η ενσωμάτωση του όρου αυτού στο σώμα της νέας Οδηγίας υπήρξε αντικείμενο έντονων διαβουλεύσεων: η αρχική τοποθέτηση του όρου στο προοίμιο της Πρότασης της Επιτροπής ακολουθήθηκε από τη μεταγενέστερη τροπολογία του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου για τον αυτοτελή ορισμό της οικοκτονίας,⁴³ αλλά ο όρος περιορίστηκε τελικά στο προοίμιο της Οδηγίας 2024/1203, αποκτώντας έτσι ερμηνευτικό και διευκρινιστικό χαρακτήρα αντί για νομικά δεσμευτική ισχύ.⁴⁴

αγ) Συγκεκριμενοποίηση των αόριστων εννοιών

Τρίτη προσθήκη της νέας Οδηγίας συνιστά η εισαγωγή κριτηρίων για τη συγκεκριμενοποίηση των αόριστων νομικών εννοιών που καθορίζουν το αξιόποινο, προκειμένου να θεραπευτεί η ασάφεια που χαρακτήριζε το προγενέστερο κανονιστικό πλαίσιο. Η προσπάθεια αυτή του ενωσιακού νομοθέτη εστιάζει στην παροχή σαφών κριτηρίων για την αξιολόγηση τριών κρίσιμων εννοιών:

α) του «ουσιαστικού» χαρακτήρα της βλάβης σε οικοσυστήματα, ζώα ή φυτά,⁴⁵ β) της πιθανότητας πρόκλησης βλάβης στην ποιότητα του αέρα, του εδάφους ή των υδάτων, δηλαδή της επικινδυνότητας της επίμαχης δραστηριότητας,⁴⁶ καθώς και γ) του «μη αμελητέου» χαρακτήρα της

42. Βλ. ά. 3 παρ. 3 της Οδηγίας 2024/1203 της 11ης Απριλίου 2024 σχετικά με την προστασία του περιβάλλοντος μέσω του ποινικού δικαίου και την αντικατάσταση των οδηγιών 2008/99/EK και 2009/123/EK.

43. Βλ. Γνωμοδότηση της Επιτροπής Ανάπτυξης (07.12.2022) προς την Επιτροπή Νομικών Θεμάτων σχετικά με την πρόταση οδηγίας του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου που αφορά την προστασία του περιβάλλοντος μέσω του ποινικού δικαίου και την αντικατάσταση της οδηγίας 2008/99/EK (COM(2021)0851 – C9-0466/2021 – 2021/0422(COD)), Συντάκτρια γνωμοδότησης: Caroline Roose, τροπολογίες 17 και 30.

44. Βλ. Perrone D., ό. π., σ. 354.

45. Βλ. ά. 3 παρ. 6 της Οδηγίας 2024/1203 της 11ης Απριλίου 2024 σχετικά με την προστασία του περιβάλλοντος μέσω του ποινικού δικαίου και την αντικατάσταση των οδηγιών 2008/99/EK και 2009/123/EK: «α) η αρχική κατάσταση του περιβάλλοντος που επηρεάζεται· β) το κατά πόσον η βλάβη είναι μακροχρόνια, μεσοπρόθεσμη ή βραχυπρόθεσμη· γ) η έκταση της βλάβης· δ) η αναστρεψιμότητα της βλάβης.»

46. Βλ. ά. 3 παρ. 7 της Οδηγίας 2024/1203 της 11ης Απριλίου 2024 σχετικά με την προστασία του περιβάλλοντος μέσω

ποσότητας όσον αφορά τη διαχείριση αποβλήτων, ουσιών ή αντικειμένων.⁴⁷ Μέσω αυτής της νομοτεχνικής παρέμβασης σκοπείται, λοιπόν, να περιοριστεί το φαινόμενο της διαφορετικής προσέγγισης των εννοιών αυτών και εντέλει εφαρμογής των αντίστοιχων εθνικών διατάξεων που επισημάνθηκε ανωτέρω.

Επιπροσθέτως, η τάση προς συγκεκριμενοποίηση αποκτά ιδιαίτερη σημασία και στο πλαίσιο της εξ αμελείας τέλεσης των υπό μεταφορά αδικημάτων. Και τούτο διότι η νέα Οδηγία εξακολουθεί να απαιτεί για τον ποινικό κολασμό των καταγραφόμενων συμπεριφορών την ύπαρξη προθέσεως ή, για ορισμένες εξ αυτών, τουλάχιστον βαριάς αμέλειας,⁴⁸ όπως αυτή ερμηνεύεται σύμφωνα με το εθνικό δίκαιο, λαμβάνοντας υπόψη και τη σχετική νομολογία του του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης.⁴⁹ Η νέα Οδηγία, μάλιστα, δεν απαιτεί την εισαγωγή στο εθνικό δίκαιο της έννοιας της βαριάς αμέλειας για κάθε στοιχείο του ποινικού αδικήματος, αλλά είναι δυνατόν τα κράτη μέλη να αποφασίζουν ότι η έννοια της βαριάς αμέλειας σχετίζεται με ορισμένα στοιχεία του ποινικού αδικήματος, όπως το καθεστώς προστασίας, η «αμελητέα ποσότητα» ή η «πιθανότητα» πρόκλησης ουσιαστικής βλάβης από τη συμπεριφορά.⁵⁰ Υπό αυτό το πρίσμα, η εξωτερική ή αντικειμενική αμέλεια, που προσεγγίζεται ως ένα σφάλμα ή μια αντικειμενική παράβαση καθήκοντος επιμέλειας, δύναται να διαβαθμίζεται εν προκειμένω ανάλογα με την ένταση της παράβασης και τη σπουδαιότητα του καθήκοντος που παραβιάστηκε.

του ποινικού δικαίου και την αντικατάσταση των οδηγιών 2008/99/EK και 2009/123/EK: «α) η συμπεριφορά σχετίζεται με δραστηριότητα που θεωρείται ριψοκίνδυνη ή επικίνδυνη για το περιβάλλον ή την ανθρώπινη υγεία και απαιτεί έγκριση η οποία δεν ελήφθη ή δεν τηρήθηκε· β) ο βαθμός υπέρβασης ενός ρυθμιστικού ορίου, μιας τιμής, ή άλλης υποχρεωτικής παραμέτρου που ορίζεται στο ενωσιακό ή εθνικό δίκαιο που αναφέρεται στην παράγραφο 1 δεύτερο εδάφιο, στοιχεία α και β, ή σε έγκριση που χορηγήθηκε για τη σχετική δραστηριότητα· γ) το κατά πόσον το υλικό ή η ουσία έχουν ταξινομηθεί ως επικίνδυνα ή έχουν άλλως καταχωρισθεί ως επιβλαβή για το περιβάλλον ή την ανθρώπινη υγεία.»

47. Βλ. ά. 3 παρ. 8 της Οδηγίας 2024/1203 της 11ης Απριλίου 2024 σχετικά με την προστασία του περιβάλλοντος μέσω του ποινικού δικαίου και την αντικατάσταση των οδηγιών 2008/99/EK και 2009/123/EK: «α) ο αριθμός των σχετικών αντικειμένων· β) ο βαθμός υπέρβασης ενός ρυθμιστικού ορίου, μιας τιμής ή άλλης υποχρεωτικής παραμέτρου που ορίζεται στο ενωσιακό ή το εθνικό δίκαιο που αναφέρεται στην παράγραφο 1 δεύτερο εδάφιο στοιχεία α και β· γ) η κατάσταση διατήρησης των σχετικών ειδών πανίδας ή χλωρίδας· δ) το κόστος αποκατάστασης του περιβάλλοντος, όπου είναι εφικτό να εκτιμηθεί το εν λόγω κόστος.»

48. Βλ. ά. 3 παρ. 1 της Οδηγίας 2024/1203 της 11ης Απριλίου 2024 σχετικά με την προστασία του περιβάλλοντος μέσω του ποινικού δικαίου και την αντικατάσταση των οδηγιών 2008/99/EK και 2009/123/EK.

49. Σύμφωνα με τη νομολογία του ΔΕΕ, αμέλεια συνιστά η «ακούσια πράξη ή παράλειψη διά της οποίας το ευθυνόμενο πρόσωπο αθετεί την υποχρέωσή του να επιδεικνύει επιμέλεια», και βαριά αμέλεια η «απλώς κατάφωρη παραβίαση μιας τέτοιας υποχρέωσης να επιδεικνύεται επιμέλεια», βλ. ΔΕΕ, απόφαση (τμήμα μείζονος συνθέσεως) της 3ης Ιουνίου 2008 (υπόθεση C-308/06), βλ. σκ. 75-76.

50. Βλ. προοίμιο της Οδηγίας 2024/1203 της 11ης Απριλίου 2024 σχετικά με την προστασία του περιβάλλοντος μέσω του ποινικού δικαίου και την αντικατάσταση των οδηγιών 2008/99/EK και 2009/123/EK, σκ. 27.

Β) Αυστηροποίηση και διεύρυνση των (ποινικών) κυρώσεων

Σε αντίθεση με την Οδηγία 2008/99/ΕΚ, η οποία περιοριζόταν στη γενική απαίτηση οι κυρώσεις να είναι «αποτελεσματικές, αναλογικές και αποτρεπτικές», χωρίς να ορίζει συγκεκριμένα επίπεδα ποινών, η νέα Οδηγία 2024/1203, αξιοποιώντας τη νομική βάση του ά. 83 παρ. 2 της ΣΛΕΕ, εισάγει συγκεκριμένα ελάχιστα όρια ως προς το ανώτατο ύψος της απειλούμενης ποινής.

βα) Ποινικές κυρώσεις κατά φυσικών προσώπων

Η νέα Οδηγία θεσπίζει μια κλιμακούμενη αυστηρότητα στερητικών της ελευθερίας ποινών, ανάλογα με τη βαρύτητα του αδικήματος και το επελθόν αποτέλεσμα, ως εξής: α) 10 έτη (τουλάχιστον) για αδικήματα που προκαλούν τον θάνατο προσώπου (ρύπανση, παράνομη διαχείριση επικίνδυνων ουσιών, κ.ά.), β) 8 έτη (τουλάχιστον) για τη διακεκριμένη παραλλαγή του ά. 3 παρ. 3 που προσιδιάζει στην οικοκτονία, γ) 5 έτη (τουλάχιστον) για την πλειονότητα των αδικημάτων και δ) 3 έτη (τουλάχιστον) για συγκεκριμένα αδικήματα βιοποικιλότητας και διαχείρισης πλοίων. Η διαφοροποίηση αυτή υπόκειται σε κριτική στο μέτρο που υποδεικνύει μια ανθρωποκεντρική προσέγγιση,⁵¹ καθώς η υψηλότερη ποινή εξαρτάται από την απώλεια ανθρώπινης ζωής και όχι από την έκταση της οικολογικής καταστροφής καθ' εαυτήν, ενώ οι χαμηλές ποινές για τα εγκλήματα βιοποικιλότητας θεωρούνται αναντίστοιχες με την κρισιμότητα της παγκόσμιας περιβαλλοντικής κρίσης.⁵²

ββ) Ποινικές κυρώσεις κατά νομικών προσώπων

Για τα νομικά πρόσωπα, η Οδηγία εισάγει μια πρωτότυπη μέθοδο υπολογισμού των κυρώσεων. Αναλυτικότερα, επιβάλλεται είτε ποσοστιαίο χρηματικό πρόστιμο που υπολογίζεται σε 5% ή 3% του συνολικού παγκόσμιου κύκλου εργασιών του νομικού προσώπου είτε κατ' αποκοπή πρόστιμο με ανώτατο όριο που δεν μπορεί να είναι κατώτερο από 40.000.000 ή 24.000.000 ευρώ. Σημειώνεται ότι η αρχική Πρόταση Οδηγίας της Επιτροπής υιοθετούσε μια αυστηρότερη κατεύθυνση, καθώς προέβλεπε τον υπολογισμό των χρηματικών κυρώσεων για τα νομικά πρόσωπα αποκλειστικά με βάση τον παγκόσμιο κύκλο εργασιών τους, χωρίς να παρέχει τη δυνατότητα επιλογής ενός κατ' αποκοπή (lump sum) χρηματικού ποσού.⁵³

Διευκρινίζεται, μάλιστα, σχετικά με τον υπολογισμό των προστίμων βάσει του συνολικού παγκόσμιου κύκλου εργασιών, ότι η νέα Οδηγία παρέχει στα κράτη μέλη τη διακριτική ευχέρεια να επιλέξουν ως βάση αναφοράς είτε το οικονομικό έτος που προηγείται της τέλεσης του αδικήματος

51. Βλ. Αναστασόπουλο Γ., ό. π., σ. 503.

52. Βλ. Pereira R., ό. π., σ. 160.

53. Βλ. Αναστασόπουλο Γ., ό. π., σ. 503.

είτε εκείνο που προηγείται της έκδοσης της απόφασης επιβολής του προστίμου.⁵⁴ Η πρόβλεψη αυτή διασφαλίζει ότι η κύρωση θα αντιστοιχεί στην πραγματική οικονομική ισχύ της επιχείρησης.

Το μεν πλαίσιο «5% ή 40.000.000 ευρώ» εφαρμόζεται για την πλειονότητα των αδικημάτων του ά. 3 παρ. 2 και για τα διακεκριμένα αδικήματα της παρ. 3. Σε αυτά περιλαμβάνονται οι πλέον σοβαρές μορφές προσβολής, όπως η σοβαρή ρύπανση αέρα, εδάφους, υδάτων, η παράνομη διαχείριση επικίνδυνων αποβλήτων και πυρηνικών υλικών, η λειτουργία επικίνδυνων εγκαταστάσεων, καθώς και το παράνομο εμπόριο ουσιών που καταστρέφουν το όζον.⁵⁵ Το δε πλαίσιο «3% ή 24.000.000€» εφαρμόζεται για μια συγκεκριμένη ομάδα αδικημάτων που αφορούν κυρίως τη διαχείριση φυσικών πόρων και τη βιοποικιλότητα. Εδώ κατατάσσονται η παράνομη εμπορία άγριας πανίδας και χλωρίδας, η υποβάθμιση προστατευόμενων οικοτόπων, η εισαγωγή χωροκατακτητικών ξένων ειδών και η παράνομη ανακύκλωση πλοίων.⁵⁶

Το ανωτέρω σύστημα κυρώσεων για τα νομικά πρόσωπα υπόκειται εξίσου σε κριτική, καθότι η εισαγωγή εναλλακτικών κατ' αποκοπή προστίμων, που δεν περιλαμβάνονταν στην αρχική Πρόταση Οδηγίας της Επιτροπής, αντί του αποκλειστικού υπολογισμού βάσει του παγκόσμιου κύκλου εργασιών, θεωρείται μια προσπάθεια του Συμβουλίου να εξασθενήσει την αποτελεσματικότητα της Οδηγίας, ενώ παράλληλα επικρίνονται ως αδικαιολόγητα χαμηλά τα μειωμένα όρια προστίμων («3% ή 24.000.000€») για τα αδικήματα που αφορούν τη βιοποικιλότητα και τους υδάτινους πόρους.⁵⁷ Περαιτέρω, υποστηρίζεται ότι η χρήση του κύκλου εργασιών ως βάση υπολογισμού των προστίμων δεν αντικατοπτρίζει την πραγματική κερδοφορία, πλήττει πρόσωπα (άμεσα τους μετόχους και έμμεσα τους εργαζομένους) χωρίς αποφασιστική αρμοδιότητα και δημιουργεί ερμηνευτική ασάφεια σχετικά με τον καταλογισμό οικονομικών μεγεθών σε επίπεδο επιχειρηματικών ομίλων.⁵⁸

Σε κάθε περίπτωση, φαίνεται εκ πρώτης όψεως να διατηρείται η διαχρονική ουδετερότητα του ευρωπαϊκού ποινικού δικαίου ως προς την εισαγωγή της ποινικής ευθύνης νομικών προσώπων, καθώς διευκρινίζεται ήδη στο προοίμιο της νέας Οδηγίας ότι τα κράτη μέλη που δεν

54. Βλ. προοίμιο της Οδηγίας 2024/1203 της 11ης Απριλίου 2024 σχετικά με την προστασία του περιβάλλοντος μέσω του ποινικού δικαίου και την αντικατάσταση των οδηγιών 2008/99/EK και 2009/123/EK, σκ. 27.

55. Βλ. ά. 7 παρ. 3 στοιχ. α) της Οδηγίας 2024/1203 της 11ης Απριλίου 2024 σχετικά με την προστασία του περιβάλλοντος μέσω του ποινικού δικαίου και την αντικατάσταση των οδηγιών 2008/99/EK και 2009/123/EK.

56. Βλ. ά. 7 παρ. 3 στοιχ. β) της Οδηγίας 2024/1203 της 11ης Απριλίου 2024 σχετικά με την προστασία του περιβάλλοντος μέσω του ποινικού δικαίου και την αντικατάσταση των οδηγιών 2008/99/EK και 2009/123/EK.

57. Βλ. *Pereira R.*, ό. π., σ. 160.

58. Γερμανική Ένωση Δικηγόρων (Deutscher Anwaltverein – DAV), Έγγραφο Θέσεων 52/2022 σχετικά με την πρόταση Οδηγίας για την προστασία του περιβάλλοντος μέσω του ποινικού δικαίου, Βερολίνο/Βρυξέλλες, 2022, σ. 13-14.

αναγνωρίζουν τέτοια ευθύνη υποχρεούνται να θεσπίζουν μη ποινικού χαρακτήρα κυρώσεις, υπό την προϋπόθεση ότι οι τελευταίες είναι εξίσου αποτελεσματικές, αναλογικές και αποτρεπτικές.⁵⁹ Ωστόσο, το ζήτημα του αν διά της ισχύουσας Οδηγίας εισάγεται εντέλει ποινική ευθύνη νομικών προσώπων παραμένει ανοιχτό, ιδίως λόγω του ύψους και της φύσης των εξαρτώμενων κυρώσεων.⁶⁰

βγ) Παρεπόμενες ποινές ή επικουρικά μέτρα

Η Οδηγία 2024/1203 υιοθετεί μια ολιστική προσέγγιση (toolbox approach), αναγνωρίζοντας ότι η κατ' εξοχήν ποινική κύρωση (της στέρησης ελευθερίας) δεν αποτελεί πάντοτε τη βέλτιστη απάντηση για την καταπολέμηση του περιβαλλοντικού εγκλήματος, το οποίο συχνά τελείται από νομικά πρόσωπα με γνώμονα το κέρδος.⁶¹ Στο πλαίσιο αυτό, καθιερώνεται τόσο για φυσικά πρόσωπα όσο και για νομικά πρόσωπα η δυνατότητα⁶² να επιβληθούν μια σειρά από εναλλακτικές κυρώσεις, οι οποίες μπορεί να είναι είτε παρεπόμενες ποινές είτε επικουρικά μέτρα και διακρίνονται σε: α) επανορθωτικά μέτρα, όπως υποχρέωση αποκατάστασης του περιβάλλοντος (εάν η βλάβη είναι αναστρέψιμη)⁶³ ή καταβολής αποζημίωσης (εάν η βλάβη είναι μη αναστρέψιμη), β) περιοριστικά/αποτρεπτικά μέτρα, όπως αποκλεισμός από δημόσια χρηματοδότηση (διαγωνισμούς, επιχορηγήσεις), ανάκληση αδειών, απαγόρευση άσκησης ιθύνουσας θέσης, προσωρινή ή οριστική απαγόρευση επιχειρηματικής δραστηριότητας και θέση υπό δικαστική εποπτεία ή εκκαθάριση, καθώς και γ) μέτρα δημοσιότητας, όπως δημοσίευση της δικαστικής απόφασης (ολικής ή μερικής), μέτρο που αποσκοπεί στον κοινωνικό στιγματισμό του παραβάτη και τη γενική πρόληψη.⁶⁴ Τέλος, προβλέπεται η δέσμευση και (εκτεταμένη) δήμευση των οργάνων τέλεσης και των προϊόντων της τέλεσης των υπό ποινικοποίηση περιβαλλοντικών αδικημάτων.⁶⁵

59. Βλ. προοίμιο της Οδηγίας 2024/1203 της 11ης Απριλίου 2024 σχετικά με την προστασία του περιβάλλοντος μέσω του ποινικού δικαίου και την αντικατάσταση των οδηγιών 2008/99/EK και 2009/123/EK, σκ. 33.

60. Πρβλ. *Μοροζίνη Ι.*, ό. π., σ. 19, καθώς την αυτόνομη έννοια των «ποινικών» κυρώσεων με βάση τη νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (κριτήρια Engel).

61. Βλ. *Perrone D.*, ό. π., σ. 357.

62. Η τελική μορφή της νέας Οδηγίας, κατόπιν πιέσεων του Συμβουλίου, καθιστά τις εναλλακτικές κυρώσεις προαιρετικές (αντί για υποχρεωτικές), γεγονός που προκάλεσε έντονη κριτική για αποδυνάμωση του αρχικού κειμένου της Επιτροπής, βλ. *Pereira R.*, ό. π., σ. 161.

63. Η οποία κατά τούτο μπορεί να συνιστά παρεπόμενη ποινή, οπότε και η επιβολή διοικητικής χρηματικής –κατά τη νομολογία Engel, οιονεί ποινικής– κύρωσης ενδέχεται να θέτει ζήτημα bis in idem.

64. Βλ. ά. 5 παρ. 3 (για φυσικά πρόσωπα) και 7 παρ. 2 (για νομικά πρόσωπα) της Οδηγίας 2024/1203 της 11ης Απριλίου 2024 σχετικά με την προστασία του περιβάλλοντος μέσω του ποινικού δικαίου και την αντικατάσταση των οδηγιών 2008/99/EK και 2009/123/EK.

65. Βλ. ά. 10 της Οδηγίας 2024/1203 της 11ης Απριλίου 2024 σχετικά με την προστασία του περιβάλλοντος μέσω του ποινικού δικαίου και την αντικατάσταση των οδηγιών 2008/99/EK και 2009/123/EK.

βδ) Επιβαρυντικές και ελαφρυντικές περιστάσεις

Περαιτέρω, η Οδηγία τυποποιεί έναν αναλυτικό κατάλογο επιβαρυντικών και ελαφρυντικών περιστάσεων προς εξατομίκευση της ποινής που θα επιβληθεί. Ωστόσο, η παρέμβαση αυτή χαρακτηρίζεται από ελαστικότητα, καθότι αρκεί η τυποποίηση έστω και μίας μόνο επιβαρυντικής ή μίας μόνο ελαφρυντικής περίπτωσης στο εθνικό δίκαιο για τη συμμόρφωση με την Οδηγία.⁶⁶ Στις επιβαρυντικές περιστάσεις συγκαταλέγονται: α) η πρόκληση καταστροφής ή μη αναστρέψιμης/μακροχρόνιας βλάβης σε οικοσύστημα, β) η διάπραξη του αδικήματος στο πλαίσιο εγκληματικής οργάνωσης, γ) η χρήση πλαστών ή παραποιημένων εγγράφων, δ) η ιδιότητα του δράστη ως δημόσιου λειτουργού που τέλεσε την πράξη κατά την άσκηση των καθηκόντων του, ε) η παρεμπόδιση επιθεωρήσεων ή ελέγχων, στ) η πρόκληση οικονομικού οφέλους ή αποφυγή δαπανών, ζ) η προηγούμενη καταδίκη για παρόμοια αδικήματα.⁶⁷ Αντιθέτως, στις ελαφρυντικές περιστάσεις ανήκουν: α) η αποκατάσταση του περιβάλλοντος στην πρότερη κατάσταση από τον δράστη, β) η λήψη μέτρων για την ελαχιστοποίηση των επιπτώσεων πριν από την παρέμβαση των αρχών, καθώς και γ) η παροχή πληροφοριών που βοηθούν στον προσδιορισμό άλλων υπόπτων ή στην εξάρθρωση εγκληματικών δικτύων.⁶⁸

Γ) Λοιπές προβλέψεις για την παραγραφή και τη θεμελίωση δικαιοδοσίας

Περαιτέρω, η νέα Οδηγία παρεμβαίνει δραστικά και στα εθνικά συστήματα παραγραφής, επιβάλλοντας ένα συγκεκριμένο πλαίσιο για τον χρόνο παραγραφής τόσο των αξιόποινων πράξεων όσο και των επιβληθεισών ποινών. Αναλυτικότερα, ως προς την παραγραφή των εγκλημάτων, ο ενωσιακός νομοθέτης εισάγει ένα κλιμακωτό σύστημα ελάχιστων ορίων (τρία, πέντε και δέκα έτη), το οποίο συναρτάται άμεσα με το ανώτατο όριο της ποινής που απειλείται για κάθε αδίκημα. Ως σημείο εκκίνησης για τον υπολογισμό του χρόνου αυτού ορίζεται ο χρόνος τέλεσης της πράξης.⁶⁹ Αντιστοίχως, ως προς την παραγραφή των ποινών προβλέπεται κλιμάκωση (τρία, πέντε και δέκα έτη) με βάση το ύψος της επιβληθείσας ποινής ή εναλλακτικά το ανώτατο όριο της απειλούμενης ποινής. Στην περίπτωση αυτή, η παραγραφή εκκινεί από τη στιγμή που η καταδικαστική απόφαση καθίσταται «οριστική».⁷⁰

66. Βλ. προοίμιο της Οδηγίας 2024/1203 της 11ης Απριλίου 2024 σχετικά με την προστασία του περιβάλλοντος μέσω του ποινικού δικαίου και την αντικατάσταση των οδηγιών 2008/99/EK και 2009/123/EK, σκ. 39.

67. Βλ. ά. 8 της Οδηγίας 2024/1203 της 11ης Απριλίου 2024 σχετικά με την προστασία του περιβάλλοντος μέσω του ποινικού δικαίου και την αντικατάσταση των οδηγιών 2008/99/EK και 2009/123/EK.

68. Βλ. ά. 9 της Οδηγίας 2024/1203 της 11ης Απριλίου 2024 σχετικά με την προστασία του περιβάλλοντος μέσω του ποινικού δικαίου και την αντικατάσταση των οδηγιών 2008/99/EK και 2009/123/EK.

69. Βλ. ά. 11 παρ. 2 της Οδηγίας 2024/1203 της 11ης Απριλίου 2024 σχετικά με την προστασία του περιβάλλοντος μέσω του ποινικού δικαίου και την αντικατάσταση των οδηγιών 2008/99/EK και 2009/123/EK.

70. Εννοείται «αμετάκλητη», πρβλ. και τη γερμανική απόδοση του ά. 11 παρ. 3 της Οδηγίας 2024/1203 της 11ης Απριλίου 2024 σχετικά με την προστασία του περιβάλλοντος μέσω του ποινικού δικαίου και την αντικατάσταση των οδηγιών 2008/99/

Αναφορικά, τέλος, με τη δικαιοδοσία των κρατών μελών, εισάγεται ένα κανονιστικό πλαίσιο που διασφαλίζει την αποτελεσματική δίωξη των διασυνοριακών περιβαλλοντικών εγκλημάτων. Ειδικότερα, προβλέπεται: α) υποχρεωτική θεμελίωση της εθνικής δικαιοδοσίας για αδικήματα που τελούνται στην επικράτεια των κρατών μελών, σε πλοία και αεροσκάφη υπό τη σημαία τους ή από υπηκόους τους, καθώς και στις περιπτώσεις που η περιβαλλοντική βλάβη εκδηλώνεται εντός του εδάφους τους (στις δύο τελευταίες περιπτώσεις, μάλιστα, χωρίς προϋπόθεση υποβολής έγκλησης από το κράτος στο έδαφος του οποίου διαπράχθηκε το ποινικό αδίκημα), β) προαιρετική επέκταση της εθνικής δικαιοδοσίας για εγκλήματα που διαπράττονται εκτός επικρατείας του κράτους μέλους, εφόσον ο δράστης ή ο παθών είναι μόνιμος κάτοικος του κράτους μέλους, η πράξη ωφελεί νομικό πρόσωπο εγκατεστημένο στο κράτος μέλος ή όταν προκαλείται σοβαρός κίνδυνος για το εγχώριο περιβάλλον, καθώς και γ) υποχρέωση συνεργασίας με τη συνδρομή της Eurojust σε περιπτώσεις συντρεχουσών δικαιοδοσιών για τον καθορισμό του καταλληλότερου τύπου δίωξης.⁷¹

2. Ο στρατηγικός άξονας: αποτελεσματικότερη δίωξη των περιβαλλοντικών αδικημάτων

Όπως ήδη επισημάνθηκε, η Οδηγία 2024/1203 δεν περιορίζεται στην υποχρέωση ποινικοποίησης συγκεκριμένων αδικημάτων και καθορισμού των αντίστοιχων κυρώσεων, αλλά προωθεί περαιτέρω μια ευρύτερη στρατηγική αποτελεσματικότερης δίωξης του περιβαλλοντικού εγκλήματος. Η στρατηγική αυτή περιλαμβάνει τόσο γενικότερα μέτρα αναφορικά με όλες τις κρατικές αρχές όσο και ειδικότερα μέτρα για τις ανακριτικές αρχές και τη διασυνοριακή συνεργασία.

Όσον αφορά τα γενικότερα μέτρα, αξίζει να καταγραφούν κυρίως τα ακόλουθα: Πρώτον, τα κράτη μέλη υποχρεούνται να καταρτίσουν και να επικαιροποιούν τακτικά εθνική στρατηγική για την καταπολέμηση του περιβαλλοντικού εγκλήματος,⁷² καθώς και να λαμβάνουν τα κατάλληλα

EK και 2009/123/EK.

71. Βλ. ά. 12 της Οδηγίας 2024/1203 της 11ης Απριλίου 2024 σχετικά με την προστασία του περιβάλλοντος μέσω του ποινικού δικαίου και την αντικατάσταση των οδηγιών 2008/99/EK και 2009/123/EK.

72. Βλ. ά. 21 της Οδηγίας 2024/1203 της 11ης Απριλίου 2024 σχετικά με την προστασία του περιβάλλοντος μέσω του ποινικού δικαίου και την αντικατάσταση των οδηγιών 2008/99/EK και 2009/123/EK: «Οι εθνικές στρατηγικές καλύπτουν τουλάχιστον τα ακόλουθα:

α) τους στόχους και τις προτεραιότητες της εθνικής πολιτικής στον τομέα των περιβαλλοντικών ποινικών αδικημάτων, μεταξύ άλλων σε διασυνοριακές υποθέσεις, και τις ρυθμίσεις για την τακτική αξιολόγηση της επίτευξής τους·

β) τους ρόλους και τις ευθύνες όλων των αρμόδιων αρχών που συμμετέχουν στην καταπολέμηση των περιβαλλοντικών ποινικών αδικημάτων, μεταξύ άλλων όσον αφορά τον συντονισμό και τη συνεργασία μεταξύ των εθνικών αρμόδιων αρχών, καθώς και με τους αρμόδιους οργανισμούς της Ένωσης, και όσον αφορά την παροχή συνδρομής σε ευρωπαϊκά δίκτυα που

προληπτικά μέτρα, όπως εκστρατείες ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης σχετικά με το περιβαλλοντικό έγκλημα.⁷³ Δεύτερον, η νέα Οδηγία επιβάλλει τη διάθεση επαρκών πόρων (ανθρώπινων, οικονομικών και τεχνικών) στις αρμόδιες αρχές, καθώς και την παροχή εξειδικευμένης κατάρτισης σε δικαστές, εισαγγελείς και αστυνομικές αρχές, δεδομένης της τεχνικής πολυπλοκότητας των περιβαλλοντικών υποθέσεων.⁷⁴ Τρίτον, καθιερώνεται η υποχρέωση των κρατών μελών να θεσπίσουν ένα ολοκληρωμένο σύστημα καταγραφής και παροχής ανωνυμοποιημένων στατιστικών δεδομένων, το οποίο θα καλύπτει όλα τα στάδια της διαδικασίας –από την υποβολή αναφορών και την έρευνα έως την τελική δικαστική απόφαση– επιτρέποντας έτσι την αντικειμενική παρακολούθηση της αποτελεσματικότητας των μέτρων κατά της περιβαλλοντικής εγκληματικότητας.⁷⁵

Σχετικά με τα ειδικότερα μέτρα για τις ανακριτικές αρχές ιδιαίτερο ρόλο διαδραματίζουν οι ακόλουθες προβλέψεις. Πρώτον, προκειμένου να αντιμετωπιστεί η πολυπλοκότητα των περιβαλλοντικών αδικημάτων, οι ανακριτικές αρχές πρέπει να διαθέτουν εργαλεία έρευνας αντίστοιχα με εκείνα που χρησιμοποιούνται κατά του οργανωμένου εγκλήματος, όπως οι παρακολουθήσεις επικοινωνιών, η διείσδυση και η ελεγχόμενη μεταφορά.⁷⁶ Δεύτερον, προβλέπεται αφενός η δημιουργία μηχανισμών συντονισμού μεταξύ όλων των αρμόδιων αρχών τους που εμπλέκονται στην πρόληψη και την καταπολέμηση των περιβαλλοντικών ποινικών αδικημάτων εντός του κράτους μέλους και αφετέρου η ενίσχυση της διασυνοριακής συνεργασίας μέσω των οργανισμών της ΕΕ (Europol, Eurojust, OLAF), ενόψει του διασυνοριακού χαρακτήρα των περιβαλλοντικών αδικημάτων.⁷⁷ Συνεπώς, η Οδηγία (ΕΕ) 2024/1203 εισάγει μια σειρά από υποχρεώσεις για τα κράτη μέλη, παρέχοντας μέσα για την καταπολέμηση του περιβαλλοντικού εγκλήματος αντίστοιχα με εκείνα κατά του οργανωμένου εγκλήματος.⁷⁸

ασχολούνται με θέματα που σχετίζονται άμεσα με την καταπολέμηση των εν λόγω αδικημάτων, μεταξύ άλλων σε διασυνοριακές υποθέσεις·

γ) τον τρόπο στήριξης της εξειδίκευσης των επαγγελματιών της επιβολής του νόμου, μια εκτίμηση των πόρων που διατίθενται για την καταπολέμηση του περιβαλλοντικού εγκλήματος και αξιολόγηση των μελλοντικών αναγκών στο πλαίσιο αυτό.»

73. Βλ. ά. 16 της Οδηγίας 2024/1203 της 11ης Απριλίου 2024 σχετικά με την προστασία του περιβάλλοντος μέσω του ποινικού δικαίου και την αντικατάσταση των οδηγιών 2008/99/EK και 2009/123/EK.

74. Βλ. ά. 17 και 18 της Οδηγίας 2024/1203 της 11ης Απριλίου 2024 σχετικά με την προστασία του περιβάλλοντος μέσω του ποινικού δικαίου και την αντικατάσταση των οδηγιών 2008/99/EK και 2009/123/EK.

75. Βλ. ά. 22 της Οδηγίας 2024/1203 της 11ης Απριλίου 2024 σχετικά με την προστασία του περιβάλλοντος μέσω του ποινικού δικαίου και την αντικατάσταση των οδηγιών 2008/99/EK και 2009/123/EK.

76. Βλ. ά. 13 της Οδηγίας 2024/1203 της 11ης Απριλίου 2024 σχετικά με την προστασία του περιβάλλοντος μέσω του ποινικού δικαίου και την αντικατάσταση των οδηγιών 2008/99/EK και 2009/123/EK.

77. Βλ. ά. 19 και 21 της Οδηγίας 2024/1203 της 11ης Απριλίου 2024 σχετικά με την προστασία του περιβάλλοντος μέσω του ποινικού δικαίου και την αντικατάσταση των οδηγιών 2008/99/EK και 2009/123/EK.

78. Βλ. Boes V.-C./Runge J., ό. π., σ. 656.

V. Καταληκτικές παρατηρήσεις: η πρόκληση ενσωμάτωσης της Ευρωπαϊκής Οδηγίας 2024/1203 στην ελληνική έννομη τάξη

Εξαιτίας των ανωτέρω καινοτομιών, η νέα Οδηγία 2024/1203 θεωρείται κατά γενική ομολογία ένα πολύτιμο νομοθετικό εργαλείο για την αποτελεσματική καταπολέμηση του περιβαλλοντικού εγκλήματος σε ευρωπαϊκό επίπεδο.⁷⁹ Παρά τις ενστάσεις που ήδη παρουσιάστηκαν αναφορικά με τις επιμέρους επιλογές του ενωσιακού νομοθέτη, καθώς και τον γενικότερο προβληματισμό για τη δυνατότητα ενσωμάτωσης της νέας Οδηγίας στην εθνική έννομη τάξη κατά τρόπο σύμφωνο με την αρχή της νομιμότητας,⁸⁰ είναι αναμφισβήτητο ότι η υπό εξέταση Οδηγία συνιστά μια αλλαγή παραδείγματος στο μοντέλο του ευρωπαϊκού ποινικού δικαίου, προωθώντας όχι μόνο ρυθμιστικές, αλλά και ευρύτερες στρατηγικές μεταρρυθμίσεις.⁸¹ Ως εκ τούτου, το βάρος πλέον μετατοπίζεται στη μεταφορά της Οδηγίας 2024/1203 στην εσωτερική νομοθεσία των κρατών μελών, η οποία θα πρέπει να έχει διεκπεραιωθεί έως τις 21 Μαΐου 2026.

79. Βλ. *Zębek Elzbieta/Solodov Denis*, The EU environmental crime directive 2024/1203: Legal solutions and perspectives, *Journal for Nature Conservation* 89, 2026, σ. 11· *Patient Mpunga-Biayi*, The European Union Environmental Crime Directive 2024: The construction of an autonomous legal framework for the repression of environmental crimes within the European Union, 2025, 27 (2), σ. 143-144· *Boes V.-C./Runge J.*, ό. π., σ. 658· *Pereira R.*, ό. π., σ. 161.

80. Ως προς το ζήτημα του «παραδόξου της ευρωπαϊκής εναρμόνισης», βλ. *Perrone D.*, ό. π., σ. 359-361.

81. Όπως την ενίσχυση της διαφάνειας της διοικητικής δράσης, την εξειδικευμένη κατάρτιση και αποτελεσματικότερη συνεργασία όλων των εμπλεκόμενων εθνικών φορέων, καθώς και την εν γένει περιβαλλοντική παιδεία, βλ. *Μούζουλα Α./Τζατζάκη Β.-Μ.*, Η ποινική διάσταση της προστασίας του περιβάλλοντος στην Ελλάδα, *ΠοινΔικ*, 1/2025, σ. 27.

Ειδικά σε ό,τι αφορά το έργο του εθνικού μας νομοθέτη, επισημαίνεται ότι η ενσωμάτωση της Οδηγίας 2024/1203 δεν μπορεί να διεκπεραιωθεί με μια απλή αναπαραγωγή του περιεχομένου της. Και τούτο διότι αφενός ορισμένες από τις επιταγές του ενωσιακού νομοθέτη καλύπτονται ήδη από τις υπάρχουσες διατάξεις για την ποινική προστασία του περιβάλλοντος.⁸² Χαρακτηριστικό παράδειγμα συνιστά η διακεκριμένη παραλλαγή που προσιδιάζει σε οικοκτονία και φαίνεται να καλύπτεται⁸³ από τις διακεκριμένες παραλλαγές των ά. 28 παρ. 3 στ. γ' και ε', καθώς και ά. 6 παρ. 1 στ. α' («οικολογική διατάραξη ή καταστροφή»)⁸⁴. Στην ίδια κατηγορία εντάσσονται και άλλες προβλέψεις, όπως οι ελάχιστες προθεσμίες παραγραφής (συμπεριλαμβανομένης της αναστολής) εγκλημάτων και ποινών που καλύπτονται από τις γενικές διατάξεις των ά. 111 επ. και 118 επ. ΠΚ,⁸⁵ καθώς και η πρόβλεψη για τη θεμελίωση της διεθνούς δικαιοδοσίας που καλύπτεται από τις γενικές διατάξεις των 5 επ. ΠΚ.⁸⁶

Αντιθέτως, άλλες προβλέψεις της νέας Οδηγίας επιφέρουν ουσιώδεις αλλαγές στο μέχρι πρότινος νομοθετικό καθεστώς. Ενδεικτικά, είναι σαφές ότι ο κατά πολύ διευρυμένος κατάλογος των υπό ποινικοποίηση αδικημάτων συνεπάγεται τη διεύρυνση του αντίστοιχου καταλόγου αδικημάτων που προβλέπονται στο ά. 3 Ν. 4042/2012 (ά. 3 οδηγίας 2008/98/EK). Δεδομένου όμως ότι ο εθνικός νομοθέτης επέλεξε να προσθέσει τα προαναφερθέντα αδικήματα του ά. 3 της Οδηγίας 2008/98/EK, τα οποία συνιστούν σαφώς εγκλήματα αποτελέσματος,⁸⁷ ως απλές περιπτώσεις εφαρμογής του βασικού ά. 28 Ν. 1650/1986, ερωτάται κατά πόσο θα ακολουθηθεί η ίδια τακτική ώστε και τα καινούργια αδικήματα της

82. Πρβλ. ά. 15 παρ. 1 της Οδηγίας 2024/1203 της 11ης Απριλίου 2024 σχετικά με την προστασία του περιβάλλοντος μέσω του ποινικού δικαίου και την αντικατάσταση των οδηγιών 2008/99/EK και 2009/123/EK με το ά. 28 παρ. 7 του Ν. 1650/1986, που διευρύνει σε πρόσωπα τα οποία δεν είναι παθόντες τον κύκλο των δικαιουμένων σε δήλωση παράστασης προς υποστήριξη της κατηγορίας.

83. Με δυνατότητα, μάλιστα, μείωσης του ποινικού πλαισίου στα 5-8 έτη κάθειρξης, βλ. ά. 5 παρ. 2 στ.β) της Οδηγίας 2024/1203 της 11ης Απριλίου 2024 σχετικά με την προστασία του περιβάλλοντος μέσω του ποινικού δικαίου και την αντικατάσταση των οδηγιών 2008/99/EK και 2009/123/EK.

84. Βλ. Μπουρμά Γ., Ποινική Προστασία του Περιβάλλοντος - Ερμηνευτικές προσεγγίσεις & ειδικότεροι δογματικοί προβληματισμοί, Νομική Βιβλιοθήκη, 2020, σ. 229· Μοροζίνη Ι., ό. π., Περιβάλλον ΙΙ, ό. π., σ. 57.

85. Όπου προβλέπονται μακρότερες προθεσμίες (συμπεριλαμβανομένου του χρόνου αναστολής).

86. Εξαίρεση εδώ εισάγει το ά. 12 παρ. 3 της Οδηγίας 2024/1203 της 11ης Απριλίου 2024 σχετικά με την προστασία του περιβάλλοντος μέσω του ποινικού δικαίου και την αντικατάσταση των οδηγιών 2008/99/EK και 2009/123/EK: «Στις περιπτώσεις που αναφέρονται στην παράγραφο 1 στοιχεία γ) και δ), τα κράτη μέλη λαμβάνουν τα αναγκαία μέτρα ώστε να διασφαλιστεί ότι η άσκηση της δικαιοδοσίας τους δεν υπόκειται στην προϋπόθεση ότι δίωξη μπορεί να κινηθεί μόνο κατόπιν καταγγελίας από το κράτος στο έδαφος του οποίου διαπράχθηκε το ποινικό αδίκημα.» Ωστόσο, το ά. 5 του Ν. 4037/2012 προβλέπει ήδη την ως άνω εξαίρεση στην παρ. 2 και επεκτείνει τη διεθνή δικαιοδοσία των ελληνικών δικαστηρίων πέραν των ρυθμίσεων των ά. 5 επ. ΠΚ σε περίπτωση θαλάσσιας ρύπανσης από πλοίο.

87. Βλ. Παпанεοφύτου Α., ό. π., σ. 196· Μοροζίνη Ι., ό. π., σ. 52: «τυποποιείται ως εγκληματικό αποτέλεσμα της σχετικής δραστηριότητας βλάβη ή κίνδυνος – συγκεκριμένη διακινδύνευση (ενδεχόμενο πρόκλησης σοβαρής βλάβης) στο περιβάλλον ή σε ατομικά έννομα αγαθά».

νέας Οδηγίας να προστεθούν εν είδει περιπτώσιολογίας στο πεδίο εφαρμογής του ά. 28 Ν. 1650/1986 ή εάν θα προτιμηθεί να εισαχθούν ως αυτοτελείς αντικειμενικές υποστάσεις. Και τούτο διότι, όπως αναλύθηκε ανωτέρω, πλέον στην Οδηγία 2024/1203 προβλέπονται και εγκλήματα αφηρημένης ή δυνητικής διακινδύνευσης διακινδύνευσης, η εναρμόνιση των οποίων με τα εγκλήματα αποτελέσματος του ά. 28 Ν. 1650/1986⁸⁸ θα δημιουργήσει δογματικές δυσχέρειες.

Ειδικώς αναφορικά με το κατ' ά. 3 παρ. 2 στ. θ' αδίκημα της απόρριψης ρυπογόνων ουσιών από πλοία, το οποίο αντιστοιχεί στο αδίκημα του ά. 6 Ν. 4037/2012, είναι επίσης εμφανής η ανάγκη σημαντικών παρεμβάσεων.⁸⁹ Πρώτον, υπό την ανωτέρω ερμηνευτική εκδοχή ότι το πρώτο τυποποιείται πλέον στο ενωσιακό δίκαιο ως ένα έγκλημα δυνητικής διακινδύνευσης, η τυποποίηση του δεύτερου στο εθνικό μας δίκαιο ως εγκλήματος συγκεκριμένης διακινδύνευσης⁹⁰ δεν φαίνεται επαρκής. Τουναντίον, απαιτείται μάλλον η προώθηση των ορίων του αξιοποίνου με θέσπιση εγκλήματος δυνητικής διακινδύνευσης. Δεύτερον, σημαντικό ζήτημα τίθεται εν προκειμένω και ως προς τη διατήρηση στη νέα Οδηγία της απαίτησης του «παρانونόμου» μιας συμπεριφοράς, προκειμένου αυτή να κολαστεί ποινικά.⁹¹ Με τον αντίστοιχο εθνικό ποινικό νόμο, όμως, είχε συντελεστεί μια πρωτοπόρος «απεξάρτηση του ελληνικού ποινικού δικαίου του περιβάλλοντος από τις διοικητικές διατάξεις και πράξεις», καθόσον οι σχετικές ειδικές υποστάσεις περιέγραφαν αποκλειστικά την αξιόποινη συμπεριφορά χωρίς να συνιστούν λευκούς ποινικούς νόμους.⁹² Κατά τούτο, η διατήρηση στη νέα Οδηγία της απαίτησης του παρانونόμου για την προστασία του θαλασσίου περιβάλλοντος από ρύπους πλοίων συνιστά μια οπισθοδρόμηση σε σχέση με το κεκτημένο του ά. 6 Ν. 4037/2012.

Παράλληλα, όπως ήδη αναπτύχθηκε ανωτέρω, στο εξ αμελείας έγκλημα πρέπει να περιγραφεί αντικειμενικά η ποσοτική ή ποιοτική ένταση του «σφάλματος» που συνίσταται στην αντικειμενική παράβαση του κανόνα που προβλέπει καθήκον επιμέλειας («βαριά αμέλεια»).

88. Και –κατ' ορθότερη ερμηνευτική εκδοχή– εγκλήματος συγκεκριμένης διακινδύνευσης, βλ. *Μοροζίνη Ι*, ό. π., σ. 30 επ..

89. Εκτός αυτών, φυσικά, παρατηρείται ότι δεν προβλέπεται η ποινικοποίηση επαναλαμβανόμενων μικρής σημασίας απορρίψεων, ούτε και τα νομικά παράδοξα της ποινικής τιμωρίας «μη συμμετόχου» στο έγκλημα και του αποκλεισμού της εξ αμελείας ποινικής ευθύνης από «ελαφρά ασυνείδητη αμέλεια», βλ. *Μοροζίνη Ι*, Περιβάλλον ΙΙΙ, ό. π., σ. 33-34, 39-40.

90. Βλ. *Μοροζίνη Ι*, ό. π., σ. 28.

91. Βλ. ά. 3 παρ. 1 της Οδηγίας 2024/1203 της 11ης Απριλίου 2024 σχετικά με την προστασία του περιβάλλοντος μέσω του ποινικού δικαίου και την αντικατάσταση των οδηγιών 2008/99/ΕΚ και 2009/123/ΕΚ, το οποίο θεωρείται «επαναστατικό» στο μέτρο που επιτρέπει τον ποινικό κολασμό ακόμα και σε περίπτωση συμμόρφωσης με άδεια της αρχής, όταν η άδεια αυτή ελήφθη έγκριση που εξέδωσε αρμόδια αρχή κράτους μέλους εάν η έγκριση αυτή ελήφθη δόλια, με διαφθορά, εκβίαση, εξαγκασμό, ή όταν παραβιάζει προδήλως σχετικές ουσιαστικές νομικές απαιτήσεις, βλ. *Μούζουλα Α./Τζατζάκη*, ό. π., σ. 25.

92. Βλ. *Μοροζίνη Ι*, ό. π., σ. 28.

93. Βλ. *Μοροζίνη Ι*, ό. π., σ. 33.

Επίσης, προς αυστηροποίηση βαίνει και το εν γένει κυρωτικό πλαίσιο. Ενδεικτικά, τα ανώτατα όρια της ποινής του βασικού πλημμελήματος του ά. 28 Ν. 1650/1986 παρ. 1 (φυλάκιση έως δύο ετών) πρέπει να αυξηθούν, αφού με βάση τις επιταγές της Οδηγίας το ανώτατο όριο στερητικής της ελευθερίας ποινής θα πρέπει να επεκταθεί τουλάχιστον στα τρία έτη για ορισμένες κατηγορίες αδικημάτων,⁹⁴ ενώ προς εξέταση τίθεται τόσο η εισαγωγή παρεπόμενων ποινών-επικουρικών μέτρων (ιδίως της υποχρέωσης αποκατάστασης επί αναστρέψιμης βλάβης) όσο και τουλάχιστον μίας επιβαρυντικής και ελαφρυντικής περίπτωσης. Αντιστοίχως με όσα αναπτύχθηκαν ανωτέρω, φυσικά, αναμένεται να αναδιαμορφωθεί και το κυρωτικό πλαίσιο για τα νομικά πρόσωπα.

Κρίσιμο, επομένως, αποδεικνύεται το αντικείμενο της ελληνικής νομοθετικής παρέμβασης. Κατά πόσο, δηλαδή, ο Έλληνας νομοθέτης θα επιλέξει να ενσωματώσει τη νέα Οδηγία με επιμέρους παρεμβάσεις στους Ν. 1650/1986, 743/1977, 4037/2012 ή θα προβεί σε μια συνολική αναδιάρθρωση της ποινικής περιβαλλοντικής νομοθεσίας. Χάριν ασφάλειας δικαίου, προκρίτεια, φυσικά, ως βέλτιστη νομοτεχνική λύση είναι η ένταξη των διατάξεων για την ποινική προστασία του περιβάλλοντος σε ένα νέο ενιαίο και συνεκτικό νομοθέτημα,⁹⁵ το οποίο θα απαλλάξει το ποινικό δίκαιο του περιβάλλοντος από αποσπασματικές ρυθμίσεις του παρελθόντος και θα το ευθυγραμμίσει με τις σύγχρονες ευρωπαϊκές επιταγές.

94. Βλ. ά. 5 παρ. 2 στ. γ-ε) της Οδηγίας 2024/1203 της 11ης Απριλίου 2024 σχετικά με την προστασία του περιβάλλοντος μέσω του ποινικού δικαίου και την αντικατάσταση των οδηγιών 2008/99/ΕΚ και 2009/123/ΕΚ.

95. Βλ. Μούζουλα Α./Τζατζάκη Β.-Μ., ό. π., σ. 30, που προκρίνουν την ένταξη των διατάξεων στο ειδικό μέρος του ΠΚ κατά το πρότυπο του γερμανικού ΠΚ, αναδεικνύοντας παράλληλα την ανάγκη υιοθέτησης ενός συμπεριληπτικού μοντέλου εταιρικής διακυβέρνησης. Βλ. και Boes V.-C./Runge J., ό. π., σ. 658, όπου επισημαίνεται ότι η απειλή των νέων κυρώσεων επιβάλλει στις επιχειρήσεις τον στρατηγικό επανασχεδιασμό των δομών τους και την εφαρμογή αποτελεσματικών συστημάτων κανονιστικής συμμόρφωσης με σκοπό την έγκαιρη αναγνώριση και κάλυψη τυχόν κενών απέναντι στις απαιτήσεις προστασίας του περιβάλλοντος.